

Roman LICZBA

PLANSZE CZYNNOSCI JAKO POMOC WIZUALNA
W PRAKTYCZNEJ NAUCE JĘZYKÓW ZACHODNIOEUROPEJSKICH

Streszczenie. Artykuł omawia możliwości stosowania na zajęciach z języków zachodnioeuropejskich (zarówno w grupach początkujących, jak i zaawansowanych), plansz obrazujących niektóre podstawowe czynności człowieka w życiu codziennym.

Autor podaje przykłady z zakresu języków angielskiego, niemieckiego i francuskiego, w oparciu o własne doświadczenia z kilku lat pracy w szkole średniej, na wyższej uczelni i kursach otwartych.

Plansze z obrazkami są jedną z pomocy dydaktycznych, zwanych audiowizualnymi, do których należą takie urządzenia i przedmioty jak: telewizor, magnetofon, adapter, radio, tablica zwykła, tablica flanelowa lub magnetyczna, mapy, wykresy itp. Mówiąc dokładniej, środkiem wizualnym jest plansza, część audialną tworzy uczący się, mówiąc o czymś co jest przedstawione na planszy.

W nauce języków obcych, zwłaszcza zachodnioeuropejskich, w grupach początkowych i średniozaawansowanych, plansze obrazujące podstawowe czynności w życiu codziennym człowieka, są pomocą o szczególnym znaczeniu. Cechuje je prostota formy, niskie koszty produkcji, łatwość w użyciu i trwałość.

Mówiąc o prostocie formy mam na myśli fakt, że plansza przedstawia daną czynność w sposób symboliczny (rysunek musi być na tyle czytelny, by uczący się bez podpowiadania wiedział, o czym ma mówić), i że wykonanie takiego obrazka nie wymaga wielkich zdolności artystyczno-manualnych.

Z tym ostatnim wiążą się niskie koszty produkcji: każdy uczący może wykonać sobie sam pewien zestaw plansz lub zlecić wykonanie któremuś z ochotnych do pracy społecznej uczniów lub studentów. Nie trzeba plansz specjalnie drukować, chociaż byłoby lepiej, gdyby tak właśnie się stało - tak czy owak, są one tańsze od przeźroczy czy filmów, nie mówiąc już o innych pomocach audiowizualnych.

Podobnie ma się rzecz z łatwością w użyciu. Każdy program telewizyjny wymaga, przynajmniej na razie, dopasowania planu i czasu lekcji do programu na antenie; wyświetlanie filmu czy przeźroczy łączy się bądź to z zaciemnieniem danego pomieszczenia lub przejściem do specjalnej sali projekcyjnej, bądź też z innymi mniej lub bardziej skomplikowanymi manipulacja-

mi technicznymi. Przy korzystaniu zaś ze wspomnianych plansz ocała trudność sprowadza się do wyjęcia ich z teczki i odpowiednio krótkiego okresu trzymania ich w ręce celem prezentacji.

Plansze czynności i sposoby pracy z nimi przedstawione w dalszej części artykułu zostały opracowane i wypróbowane przeze mnie w trakcie czteroletniej pracy, najpierw z uczniami szkoły średniej, potem ze studentami wyższej uczelni technicznej, a także na otwartych kursach dla ludzi dorosłych o różnych zawodach i wykształceniu. Nie pretendują one do oryginalności sensu stricto, gdyż podobne spotkałem na lekcjach koleżeńskich u kilku nauczycieli a także wspomniane są niejednokrotnie w literaturze fachowej np. w "Języki Obce w Szkole". Przedstawiam je dlatego, że zdały one egzamin w pracy dydaktycznej nauczyciela języków obcych, stąd też uważam, że warte są dalszego rozpowszechniania.

Przechodząc do przedstawienia symboli i znaczenia poszczególnych plansz chciałbym zaznaczyć, że ich ilość (ok. 20) nie zawiera wszystkich powszednich czynności, zarazem obejmuje kilka innych, które choć nie podstawowe, to jednak dosyć często wykonywane są przez człowieka. Podyktowane to zostało względami praktycznymi - z jednej strony nie wszystkie da się przedstawić w sposób prosty, symboliczny, z drugiej zaś strony niektóre czasowniki "niepowszednie" są interesujące, np. ze względu na ich formy gramatyczne.

Oto stosowany przeze mnie zestaw plansz: podaję najpierw symbolikę planszy, potem jej znaczenie w językach angielskim, niemieckim i francuskim.

oko	- look at, see, watch - sehen, schauen - regarder, voir (q., qc);
ucho	- listen to, hear - (zu)hören - écouter (q. qc) - entendre;
głowa, a w niej znaki zapytania	- think - denken - penser;
głowa, z ust której wychodzą nuty	- sing - singen - chanter;
głowa, z ust której wychodzą litery ABC	- talk, speak - sprechen - parler;
otwarta książka	- read - lesen - lire;
gęsie pióro na papierze	- write - schreiben - écrire;
szkianka z wodą	- drink - trinken - boire;
widelec i nóż na talerzu	- eat - essen - manger;
weda z kranu i szczotka	- wash - (sich) waschen - (se)laver;
łóżko	- sleep - schlafen - dormir;
cyrkiel, sierp, młot	- work - arbeiten - travailler;
garnek z wrzątkiem	- cook - kochen - faire la cuisine;
fragment muru z cegły	- build - bauen - construire, bâtir;
skrzyżowane miecze	- fight - kämpfen - se battre;

piłka i frgu. klawiatury	- play (sports a. games, the musical instruments) - spielen (Fussball-, Klavier-) - jouer (à la balle, du piano);
sluchawka telefoniczna	- ring up, telephone - anrufen, telefonieren - téléphoner;
koperta	- post a letter - einen Brief schicken - envoyer, expédier une lettre;
paczka i pieniądze	- buy - kaufen - acheter;
samochód	- go by car, drive a car - Auto fahren - aller en auto, conduire une auto;
samolot, statek, pociąg	- travel - reisen - voyager.

Rzecz jasna nie wszystkie plansze muszą być wykorzystane na jednej lekcji - ilość zastosowań zależy od czasu trwania zajęć, omawianego problemu i poziom uczących się.

W początkowym okresie nauki plansze mogą być wykorzystane bardzo często, praktycznie rzecz biorąc, przy wprowadzaniu każdej nowej struktury związanej z grupą werbalną (orzeczeniem). I tak, w większości znanych mi podręczników do nauki języków zachodnioeuropejskich, po przerobieniu dwóch podstawowych czasowników: - być - be - sein - être i mieć - have - haben - avoir, obok innych zasadniczych zagadnień gramatycznych omawia się bądź to proste formy czasownikowe (dla przykładu - chcieć, chciałbym - would like - mögen - vouloir), bądź to niezbyt złożone formy czasów gramatycznych, by z czasem przejść do form bardziej złożonych. Użycie plansz czynności nie ogranicza się jednakże do okresu początkowego i do form najprostszyc. Można je również z powodzeniem wykorzystać przy wprowadzaniu form tak złożonych i występujących zwykle w późniejszym okresie nauki języka, jak następstwo czasów i Conditionals w języku angielskim, Konjunktiv i Konditionalis w języku niemieckim, czy Subjonctif i Conditionnel w języku francuskim.

Obecnie przejdę do omówienia wyżej wspomnianych przykładowych form we wszystkich trzech językach dla poziomu początkującego oraz dodatkowego przykładu z języka angielskiego dla poziomu bardziej zaawansowanego. Jako niespecjalista w dziedzinie języków niemieckiego i francuskiego nie odważam się wejść na teren problemów tak skomplikowanych jak te, które anonso-wałem z nazwy. Sądzę, że przykłady podstawowe dadzą wystarczająco jasny obraz praktycznego zastosowania plansz czynności w nauce języków zachodnioeuropejskich.

W nauce języka angielskiego, w początkowym okresie nauki, spotyka się wyrażenie "would like" - chciałbym - byś, etc. Po wprowadzeniu zdania wzorcowego, np.: I'd like to speak English, każdy z uczących się może budować dalsze zdania, najpierw I'd like to + czynność z planszy, np. I'd like to drive a car, I'd like to cook, I'd like to eat, etc.; potem zaś łatwo jest przejść do komentarza typu you /he/she/ they'd like to + czynność z planszy, np. You'd like to drive a car; he'd like to cook, she'd like to eat,

etc. W następnym etapie po nauczeniu formy twierdzącej dla wszystkich osób (w tym przypadku jest ona taka sama dla wszystkich!), przechodzimy do budowy zdań przeczących zaczynając znów od zdania wzorcowego I wouldn't like to learn Chinese. Budujemy najpierw zdania w pierwszej osobie liczby pojedynczej z różnymi planszami, potem zdania z komentarzem osoby trzeciej, a więc he /she/ they wouldn't like to + plansza.

W dalszym ciągu, ucząc stosowania formy "would like" przechodzimy do formy pytającej. Rozpoczynamy zawsze od pytań ogólnych. I tak, według zdania wzorcowego Would you like to speak English/learn Chinese?, tworzymy zdania z planszami, np. would you like to drive a car? a później zapytamy osoby trzeciej - świadka: would he /she/ they like to cook? etc. Jednocześnie uczymy odpowiadać na te pytania w sposób twierdzący: Yes, I would, i przeczący - No, I wouldn't, etc. Przy pytaniu szczegółowym wychodzimy od prostego What would you like to do? i odpowiedzi według planszy, np. I'd like to cook, a kończymy na bardziej złożonym i ciekawszym pytaniu - What would you like to cook? i odpowiedzi, która pociąga za sobą dalsze wzbogacenie opanowanego słownictwa jak np. I'd like to cook dinner/supper lub I'd like to cook a soup, I'd like to cook a tomato soup, etc. Możemy później zapytać, When would you like to do it? lub jeszcze inaczej. Tak wyglądałyby w dużym skrócie i uproszczeniu możliwości zastosowania plansz czynności przy nauce wyrażenia "would like" w języku angielskim.

Przejdźmy teraz do niemieckiego "mögen". Rozpoczynamy, rzecz jasna, od formy twierdzącej - najlepiej od 1 os. 1. poj. - zdaniem wzorcowym Ich möchte Deutsch sprechen, ówcząc z podstawieniem plansz, np. Ich möchte Auto fahren, Ich möchte etwas essen, etc. Z kolei przechodzimy do odmiany "mögen" przez dalsze osoby: Du möchtest etwas trinken. Er möchte etwas kaufen. Sie/es möchte etwas essen. Wir möchten nach Berlin fahren. Ihr mochtet einen Brief schreiben. Sie möchten Klavier spielen. I tak dalej aż do skutku. Ćwiczymy po kilka razy pomagając uczącym się w budowaniu coraz to ciekawszych zdań w oparciu o nasze standartowe plansze.

Następnie przechodzimy do formy przeczącej wychodząc znów od zdania przykładowego, np. Ich möchte nicht Japanisch lernen. Ćwiczymy podobnie jak formę twierdzącą, lecz z założeniem, że jest ona dostatecznie opanowana i co najwyżej można przy okazji utrwalić odmianę przez osoby, koncentrujemy się jednak głównie na samym przeczeniu.

W dalszym ciągu przerabiamy formę pytającą zaczynając, tak jak i w angielskim (powód ten sam) od pytań ogólnych typu Möchtest du gut Deutsch sprechen? i odpowiedzi twierdzącej - Ja, ich möchte gut Deutsch sprechen lub Möchten Sie Japanisch lernen? i odpowiedzi przeczącej - Nein, ich möchte nicht Japanisch lernen. Rzecz jasna osoby trzeciej komentują wypowiedzi swych koleżanek i kolegów i w ten sposób bez problemów możemy odmieniać "mögen" przez osoby w formie pytającej. Przechodząc do pytań szczegółowych rozpoczynamy od najprostszego pytania Was möchten Sie machen? i podstawiając czynności z plansz uzyskujemy różne odpowiedzi, np. Ich möchte

lernen, Ich möchte essen etc. Potem pytamy sąsiada osoby indagowanej: Was möchte er/sie machen? i otrzymujemy odpowiedź, np. Er/sie möchte nach Hause gehen. Po kilkakrotnej odmianie przez wszystkie osoby możemy z kolei przejść do następnych pytań jak np.: Was möchtest du lernen? - odpowiedź: Ich möchte Deutsch/Polnisch/Russisch lernen, i dalej: Wann möchtest du Deutsch lernen? - odpowiedź: Ich möchte jetzt/morgen lernen, etc. I tak można budować coraz więcej i coraz trudniejsze zdania.

Z kolei omówimy przykładowo nauczanie francuskiego "vouloir". Podobnie jak w przypadku angielskiego "would like" i niemieckiego "mögen" także i tym razem zaczniemy od formy twierdzącej i zdania wzorowego, np. Je veux parler français. Podstawiając odpowiednie plansze uzyskujemy następne zdania, np. Je veux voyager, Je veux travailler, etc. Następnie przechodzimy do odmiany przez osoby a więc: Tu veux voyager. Il/elle veut conduire une auto. Nous voulons manger. Vous voulez construire une maison. Ils/elles veulent jouer à la balle.

Po opanowaniu formy twierdzącej można przejść do formy przeczącej znów według zdania wzorowego, np. Je ne veux pas étudier/apprendre l'arabe, postępując tak samo jak w przypadku formy twierdzącej lecz zwracając szczególną uwagę na budowę przeczenia.

Dalszym etapem ćwiczeń z czasownikiem "vouloir" będzie forma pytająca - najpierw pytanie ogólne typu: Veux-tu parler français? i odpowiedź twierdząca: Oui, je veux parler français lub Veux-tu apprendre l'arabe? i odpowiedź przecząca Non, je ne veux pas apprendre l'arabe. Potem można pytać osoby trzeciej, Veut-il parler français? - Oui, il veut...; Veut-elle apprendre l'arabe? - Non, elle ne veut pas... , Dalej ćwiczymy według podanego już szablonu i przechodzimy do pytań szczegółowych a więc najpierw proste: Que veux-tu faire? i odpowiedź: Je veux écrire une lettre, /un livre/ un poème. Dalsze postępowanie zalszy już od czasu jakim dysponujemy i od poziomu zespołu uczących się.

Jak więc widać z powyższych przykładów za każdym razem stosujemy ten sam wariant ćwiczeń substytutyno-transformacyjnych i zawsze zaczynamy od przykładowego zdania wzorowego, które (dla wzrokowców) zapisujemy na tablicy i na którym to zdaniu wyjaśniamy wszystkie problemy dotyczące danego zjawiska. Proszę zwrócić też uwagę na stronę graficzną zapisanego zdania. Poszczególne elementy powinny być odpowiednio zaznaczone jak na przykład w zdaniu:

Would you like to learn English ?

podkreślamy trzykrotnie formę operatora wychodzącego przed podmiot i znak zapytania na końcu zdania, łączymy linią ciągłą operator z czasownikiem głównym, który zarazem z formą "to" przynależną w tym zdaniu do niego, podkreślamy dwa razy, zaś wymienną według plansz część zdania, tutaj "learn" oznaczamy jedną kreską a dopełnienia i całą resztę wężykiem lub linią przerywaną.

Chciałbym też jednocześnie zaznaczyć, że podane rozwiązania pracy z planszami oparte są w dużym stopniu na metodzie drylu językowego, jednakże - proszę zauważyć - nie jest to tradycyjny dryl bezmyślnego powtarzania niezrozumiałych form wyrazowych czy zdań, lecz dryl zmodyfikowany, oparty o sytuacyjność każdej wypowiedzi. Rzecz jasna trudno stworzyć dla każdej wypowiedzi osobną rozbudowaną scenkę ale przecież zadanie pytania np. "co chciałbyś/chocesz zrobić?" już jest pewną sytuacją życiową samą w sobie.

Przejdźmy teraz do przykładowego omówienia zastosowania plansz czynności przy nauczaniu form bardziej złożonych niż te, o których była dotychczas mowa. Zgodnie z tym, co zaznaczyłem uprzednio, ograniczę się do przykładów z terenu języka angielskiego.

Bardzo przydatne są plansze przy przerabianiu zjawiska następstwa czasów i zamiany zdań z mowy niezależnej (cytat) na mowę zależną (relacja cytatu). I tak dla przykładu omówię w dwóch wariantach budowę zdań w czasie Present Continuous i ich zamianę na Past Continuous.

Wariant A - wstępny; dialog nauczyciel - uczeń. Nauczyciel pisze zdania wzorcowe;

"I am learning English now"

A moment ago I said I was learning English.

Uczeń 1 buduje zdanie do planszy "garnek z wrzątkiem": I'm cooking dinner. Nauczyciel zadaje pytanie: I beg your pardon. What did you say? Uczeń 1 odpowiada: I said I was cooking dinner. Uczeń 2 buduje zdanie do planszy "otwarta książka". I'm reading a book. Nauczyciel ponownie pyta: I beg your pardon. What did you say? I odpowiada: I said I was reading a book, etc.

Wariant B - pogłębiający; rozmowa trzech osób: uczeń 1 + nauczyciel + uczeń 2.

Uczeń 1 buduje zdanie do planszy "głowa ze znakiem zapytania": "I'm thinking about a difficult problem now". Nauczyciel zadaje pytanie uczniowi 2: What did he/she say? Uczeń 2 odpowiada: He/she said he/she was thinking about a difficult problem. Ten sam uczeń buduje zdanie do planszy "widelec i nóż na talerzu". I'm eating breakfast now. Nauczyciel zadaje pytanie uczniowi 3: What did he/she say? Uczeń 3 odpowiada: He/she said he/she was eating breakfast, etc. etc.

Plansze czynności znajdują również zastosowanie przy wszelkiego typu lekcjach powtórkowych, utrwalających i pogłębiających znajomość form czasownikowych występujących w różnych grupach werbalnych. Tak więc na przykład można umówić się z grupą uczących się, że do pewnego momentu każdy musi zadać pytanie ogólne według planszy, w jakimś dowolnym, poznanym dotychczas czasie. Sąsiad zaś, zmuszony jest odpowiedzieć na to pytanie zgodnie z prawdą a następnie zadać pytanie do innej planszy w innym już czasie. Taki ciąg może wyglądać następująco:

Uczeń 1 do planszy "samolot, statek pociąg" - zadaje pytanie - Have you ever travelled abroad? Uczeń 2 odpowiada: Yes, I have. Następnie zadaje pytanie do planszy "szklanka z wodą" - Did you drink whisky yesterday? - uczeń 3 odpowiada: No, I didn't. Po czym pyta do planszy "oko" - Are you going to watch tv tonight? następny odpowiada - Well, I don't know. Perhaps I will, etc. etc.

Jest to konwersacja w miarę żywa, autentyczna, a jednak wymuszamy na uczącym się użycia pewnych form i mamy możliwość sprawdzenia umiejętności zastosowania danych form we właściwych sytuacjach. Równocześnie sprawdzamy umiejętność szybkiej i prawidłowej odpowiedzi na zadane pytania. Podobnie, jak w nieco tylko zmienionym ciągu pytań szczegółowych, kiedy nie pytanie a odpowiedź budowana jest według danej planszy. Uczeń 1 zadaje pytanie: What have you been doing since 8 o'clock? Uczeń 2 odpowiada według planszy "woda z kranu i szciotka": I have been washing my shirts, i zadaje pytanie: What would you do if you had time? Uczeń 3 odpowiada według planszy "otwarta książka" - I would read a book, etc.

Można też łączyć i mieszać obydwie ciągi pytań i odpowiedzi w zależności od rezultatów, jakie chcemy uzyskać.

Jak widać z powyższych przykładów plansze podstawowych czynności człowieka znajdują szerokie zastosowanie na różnych stopniach nauki języka obcego - nie tylko języka angielskiego ale także innych języków zachodnioeuropejskich, których gramatyki oparte są w dużej mierze na wspólnym rdniu gramatyki języka łacińskiego. Należałoby tylko życzyć sobie, by ta prosta i trwała oraz tania pomoc wizualna znalazła jeszcze szersze niż dotychczas uznanie wśród nauczycieli i lektorów tychże języków.

ТАБЛИЦЫ ПОВСЕДНЕВНЫХ ЗАНЯТИЙ В КАЧЕСТВЕ НАГЛЯДНОГО ПОСОБИЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИМ ЯЗЫКАМ

Р е з ю м е

В статье обсуждаются возможности применения на занятиях по западноевропейским языкам (как в группах для начинающих так в группах на продвинутом этапе) таблиц, представляющих некоторые основные занятия человека в повседневной жизни. Автор даёт примеры из области английского, немецкого и французского языков, опираясь на собственный опыт нескольких лет работы в средней школе, в вузе и на открытых курсах.

ILLUSTRATIONS OF ACTIVITIES AS A VISUAL AID IN THE TEACHING
OF WEST-EUROPEAN LANGUAGES

S u m m a r y

The article deals with the different possibilities to use illustrations of some basic activities of man in his everyday life and shows how it can be done in classes for beginners and advanced learners of West-European languages. The author gives examples from English, German and French basing himself on his own experience of several years of teaching in a grammar school, high college and open courses.